

יאן ואדם בן-בוראום
תאומים בני 11, עולים לכיתה ו' בב"ס בלפור בתל אביב.¹ הם בניה של **אתי שוורץ** אמנית (צילום), אוצרת, מרצה וכותבת על צילום. בוגרת החוג לצילום של מכללת הדסה (ירושלים) וכיום עובדת בסגל ההוראה של המכללה. שותפה ב"רע-בית מלאכה לצילום" (תל-אביב).

צבי טרלובסקי משוחח עם יאן ואדם בן-בוראום ובהמשך עם אתי שוורץ

"כל תמונה דורשת פרשנות"²: לדעת יאן ואדם התצלומים שבספר אינם צילום דיוקן

לדברי טרי בארט, "לפרש זה להגיב - במחשבות, רגשות ופעולות - למה שאנחנו רואים וחווים; ולהבין את התגובות שלנו על ידי תרגומן למילים"³. באחד הימים החמים של חודש אוגוסט נפגשתי עם יאן ואדם בן-בוראום, תאומים מקסימים בני 11, כדי לשוחח עמם על התצלומים שבספר ולהקשיב לפרשנותם. היה מרענן.

*

צבי: נתייחס למכלול התצלומים. אני רוצה להתחיל בשאלה הכי פתוחה שיש – מה יש לכם להגיד?

אדם: קודם כל חשבתי, ברוב התמונות שלך אתה תמיד בוחר צד אחד בתמונה ומעמיד כל משפחה באזור הזה, בעיקר אתה משאיר גם חלק מהנוף, לא ממקד הכל רק במשפחה.

צבי: זאת אומרת שיש שילוב בין האנשים לסביבה.

² Barrett, Terry. **Principles for Interpreting Photographs**. In: *The Weight of Photography: Photography History Theory and Criticism*, Johan Swinnen and Luc Deneulin, Editors. Brussels: ASP, 2010, page 148.

³ Barrett, Terry. **Principles for...**, page 152.

¹ השיחה התקיימה בחודש אוגוסט שנת 2014.

אדם: כן.

יאן: אני חושב שבצילומים שלך אתה פחות מדגיש את המשפחה אלא את הטבע. כי אתה מצלם את המשפחה אבל הרוב שם זה הטבע, זה הנוף.

צבי: אם אני מבין נכון את דעתך, אתה אומר שיותר מאשר צילום דיוקן, זה צילום נוף.

יאן: כן.

לדעתי, התצלומים שבספר הם צילום מקום. אני מצלם מרחב טעון במאפייני הזהות והתרבות של האנשים שחיים בו.

צבי: אם לא הייתם יודעים איפה צילמת, הייתם יכולים להבין באיזה סוג של ישוב מדובר? עיר, כפר, קיבוץ, מושב?

אדם: אני הייתי חושב שזה כפר. אני לא הייתי חושב שזה קיבוץ.

צבי: מה לדעתכם היה צריך להיות בתצלומים כדי שתזהו שזה קיבוץ?

יאן: אם היית מצלם ברקע שיש בו קצת יותר בתים שזה נראה כמו קיבוץ, כי טבע יש בהרבה מקומות, די דומה.

אדם: למען האמת, אין לי מושג איך זה יכול להראות כמו קיבוץ, אני בקושי הייתי בקיבוצים, וככה זה דווקא נראה כמו קיבוץ, כמו כפר, אני לא יודע.

צבי: כל משפחה בחרה יחד איתי באיזה מקום להצטלם. למה לדעתכם אנשים בחרו מקומות כאלה?

אדם: אולי זה בגלל שהם אוהבים את המקום הזה והולכים לפה הרבה או שאולי זה בכלל מקום שהם לא הלכו אליו.

יאן: לפי דעתי קיבוץ זה מקום שיש בו הרבה חקלאים, אז הם אוהבים להיות במקום שיש בו הרבה טבע, כי זה מה שהם גדלו בו.

צבי: אתם רואים חקלאות בתצלומים האלה?

אדם: אני לא ראיתי ברובם אבל כן ראיתי טבע.

צבי: אני מבין שאתה לא מכיר קיבוצים. ראיתם פעם תמונות של קיבוצים, של חלוצים?

יאן: לא...

צבי: תמונות של אנשים שעבדו את האדמה, של חקלאים?

אדם: כן, אני עשיתי עבודה על סין.

צבי: מה רואים בתצלומים של אנשים שעובדים בחקלאות?

אדם: בדרך כלל רואים אנשים עם חיטה או משהו...

צבי: רואים כלי עבודה?

אדם: בדרך כלל רואים את חפירה או משהו כזה...

צבי: בתצלומים כאן רואים כלים?

אדם: לא, אני רואה משאית קטנה, צעצועים, אבל אני לא חושב שזה נחשב לכלים.

צבי: זאת אומרת שכלי העבודה שרואים כאן (טרקטור, משאית, שופל...) הם בעצם צעצועים.

יאן: כן.

אדם: לא כל כך עבודה, צעצועים.

צבי: אם מישהו שלא עוסק בצילום היה מצלם את משפחתו, אתם חושבים שהתמונות שלו היו נראות ככה?

אדם: לא.

צבי: למה?

יאן: כי אם הוא היה רוצה לצלם את המשפחה הוא היה שם לב יותר למשפחה וכאן הנוף יותר בולט בתמונה.

אדם: לדעתי יכול להיות דומה, אבל הוא צריך להתאמץ כי השילוב של הטבע עם המשפחה הוא קשה מאד.

צבי: קשה באיזה מובן?

אדם: קשה לו להתמקד בשניהם כי בדרך כלל אנשים שמצלמים מתמקדים במה שהם אמרו (שרוצים לצלם: אנשים או נוף).

צבי: יש משהו שאני לא שואל והייתם רוצים להתייחס אליו?

יאן: למה הבתים בקיבוץ צריך להיות הכל דומה, המחסנים...?

אני מסביר לו על סגנונות וסוגי הבנייה בקיבוץ.

אדם: אם אפשר לשאול בקשר לקיבוץ שלך, הוא מסוג הקיבוצים שאוגרים את הכסף ביחד, כאילו בנק אחד משותף לכולם?

אני מסביר לו את עקרון הקיבוץ השיתופי (כל אחד תורם לפי יכולתו ומקבל לפי צרכיו) ואת אורחות החיים בקיבוץ המתחדש, שדומים יותר לצורת החיים העירונית.

אדם: דומים אבל לא אותו הדבר.

אני מציין שיש מספר הבדלים שהעיקרי בהם הוא עקרון הערבות ההדדית בקיבוץ ומסביר אותו.

יאן ואדם היו מוכנים להתייחס בנפרד לכל תצלום שבספר, אך מפאת קוצר היריעה הצעתי להם שכל אחד יבחר תצלום אחד ויתייחס אליו.

יאן: (בוחר בתצלום שבעמ' 37 ובו נראים אישה בהריון, גבר מחזיק בילדה קטנה וילדה גדולה יותר עומדת על סולם, בסביבה שנראית

כמפעל תעשייתי) אני אוהב את התמונה הזאת. זה נראה כאילו משפחה קטנה מנהלת מפעל גדול. אהבתי בתמונה הזאת שהמקום הזה, למרות שהוא די ארוך וגדול, זה נראה כמו בית רגיל. זאת גם התמונה היחידה בכל התמונות שלך שרואים פחות טבע.

אני משבח את רגישותו ומסביר לו שהמשפחה הזאת לא גרה במקום הצילום, יש לה בית במקום אחר ביישוב, אך היא הבעלים והמנהלים של המפעל בו הם מצולמים. יאן מופתע לשמוע על כך.

אדם: (בוחר בתצלום שבעמ' 36 ובו נראית משפחה יושבת על חבילות חציר) אני אהבתי קודם כל את הצורה של החציר, אהבתי את זה שהם עלו על החציר, זה היה מאד יצירתי, אני לא הייתי עולה על זה וגם אמא לא היתה מרשה לעשות את זה, בכל מקרה. וגם אהבתי שהם משלבים בין הילדים וההורים בצורה שהם יושבים. גם אהבתי את החלק הזה של השמים, זה היה בכוונה ששמת את האבא בדיוק על השמים? זה יוצא יפה!

צבי: יש החלטות שאני קיבלתי, ניסיתי לסדר את כל המרכיבים שבתצלום, כולל השמים, באופן שנראה לי יותר שלם. אבל לא יהיה נכון להגיד לך שבדיוק חשבתי לשים את האבא על השמים. הם יותר גבוהים ממני, רואים שאני מצלם מלמטה כלפי מעלה וזה מכניס את השמים.

יאן: מה שמעניין אותי בתמונה הזאת זה שכאילו אם היו מורידים (חלקים מהתצלום) ורק האבא היה נשאר, זה היה נראה כאילו

כמו תמונה של מישהו מכובד עם הראש ככה (מבט לצד כלפי מעלה) בשמים.

אדם: אם היה פה עוד שורה של חציר (מצביע על התמונה לגובה נמוך יותר מהמקום שהמשפחה יושבת) וחלק מהמשפחה, סבתא או נכדים, היו יושבים פה זה היה מאד יפה.

יאן: אהבתי את הצורה של החציר, כאילו פירמידה כזאת.

צבי: אתם רוצים לסכם?

יאן: לדעתי המשותף לכל הצילומים זה שמתרכזים קצת יותר בטבע ופחות במשפחה ושמתי לב שבכל המשפחות שצילמת היתה אישה, ולא היה משפחה שזה רק אבא (ככל התצלומים יש אישה, עם או בלי גבר. אין תצלומים בהם יש גבר בלי אישה).

אדם: אני אוהב שבצילומים שלך לא כל המשפחה צופה, לא עומדים בשורה או הורים מאחור והילדים קדימה. אצלך זה שונה מהרגיל, לטובה, המשפחות עומדות בצורה שונה מרוב התמונות של משפחות.

*

כשהסתיימה השיחה עם יאן ואדם נזכרתי בדבריה של אולגה פרסמן על "רוקמת החלומות", ספרה החדש של הסופרת מיכל סנונית (ידועות נתניה, 8.8.2014): "במרכז עלילת הספר, מחליטה הרוקמת לטוות על חלומות במקום על בדים. כך 'לילד אחד שרצה לעוף, היא רקמה כנפיים. לילדה יחפה, זוג נעליים ולדג שנזרק ליבשה רקמה מים".

אולם כשמחליטה הרוקמת לערוך תערוכה מיצירותיה, היא מגלה שהמבוגרים כלל לא מצליחים לראות את הרקמות, אלא רק הילדים".

אפילוג: מה יש לאמא של יאן ואדם לומר על התצלומים שבספר

אתי: אחד הדברים ששמתי לב כשהסתכלתי, במבט ראשון, זה ההישענויות – מאד מעניין איך בצילומים אנשים נשענים אחד על השני, כל מיני... חלק מזה בטח נובע מזה שצריך לארגן אותם ככה בזמן הצילום, שלא יברחו... אבל יש כל הזמן יחסים מעניינים - מי נוגע במי, מי נצמד לאן, מי מתרחק דווקא... אפילו האמהות לא ברור אם הן מרסנות או... יש את המישור הזה, עד כמה אפשר מתצלום להבין על הדינמיקה הפנימית שהיא בגבול בין הייצוגיות של צילום ליחסים שהם מעבר לרגע המסוים הזה... גם מודגש בצילומים שהרבה מאד שטחים נראים לא פונקציונליים יותר. זאת אומרת, תהיתי מה הבחירה הזאת, אנשים בחרו את זה כי זה פוטוגני? כי זה יושב להם על הזיכרון? נתת הנחייה מסוימת?

צבי: ביקשתי לבחור מקום שיש להם זיקה אליו (חיובית או שלילית), שלא בהכרח צריך להיות יפה. אמרתי להם שיש אנשים שמגדירים צילום יפה כשהדבר המצולם הוא יפה, גם אם התצלום הוא סתמי ואני רוצה לעשות צילום מעניין. רציני ליצור משהו

מעניין שמעורר שאלות, כמו שאת שאלת את עצמך.

אתי: זאת אמירה נורא חזקה (המקומות שנבחרו לצילום). אני בטוחה שכשמפנים מבט יש אזורים יותר משגשגים בקיבוץ. זה דווקא עוד יותר נוגע ללב או מעורר מחשבה או איזה סנטימנט, העניין הזה, שהזיכרון מהמקום הוא כל כך מנוגד מאיך שהמקום כרגע. אני לא יכולה להתעלם מאיזה ביקורתיות שהרגשתי מתוך העבודה, לא ביקורתיות כלפי האנשים. מצד שני, בנוסחה שבחרת: משפחה (תא כזה או אחר) המצולמת במקום כלשהו, בתוך פריים יחסית פתוח (הילדים התייחסו לזה כבר) - יש איזשהו ניסיון להיאחז בשורשים, בחיבור. דווקא ההיאחזות הזאת היא דיאלקטית כי יש בה גם המון תלישות או היעדר או אובדן. העבודה מאד רגישה לגבי התא הזה, עד כמה הוא יכול להיות שביר.

צבי: הצילום הביקורתי שלי לא שיפוטי ובא מהרצון לעורר שיח. הפעם צילמתי מקום במעבר: חברי הקיבוץ מתאבלים על אובדן חלק מזהותם, מסתגלים לאורחות חיים שהשתנו ולמציאות יישובית חדשה. משתכני שכונת ההרחבה מפתחים שייכות למקום, לא רק מגורים אלא גם קהילה, לא רק בית פרטי אלא גם יישוב. ייתכן שהדברים האלה באים לידי ביטוי בבחירת מקומות הצילום.

אתי: אתה מצלם ממש טוב, אתה רואה אור, אתה מצליח להגיע לצבעוניות ולחדות טובה.

סובלניים לפורטרט, זה מחזיק. הרבה פעמים עבודות צילומיות כאלה נורא "מְטַרְחֶנּוֹת": ... (בטון קצת לגלגני) "רואים משפחה שעושה ככה..." ודברים כאלה... יש איזושהי טרחנות בתצלומים מהסוג הזה ואתה מצליח להתחמק ממנה.

השפה שלך גלויִתית, לא מבחינת הלוקיישנים, ובמפגש הראשון הייתה לי תחושה של מין פוטוגניות, בגלל שהצילום צבעוני והשעה טובה והוא ברור, הפנטזיה של חיים בכפר נכנסת לאיזושהי פסאדה, אבל כל הזמן זה מתנגש עם עוד דברים. כמו כל דבר בצילום, צפייה שניה, שלישית, רביעית, חמישית, הרבה יותר מעניינת מהצפייה הראשונה ואני מודה שבצפייה הראשונה תהיתי, אולי אתה מצלם טוב מידי? אולי אתה צייתן ועושה כראוי? התחושה הזאת הלכה והתעמעמה כשהסתכלתי שוב ושוב כי הרבדים האחרים צפו. יש פה איזה סוג של יופי נורא חזק, שזאת נקודה מעניינת. מה אתה חושב על זה?

צבי: אני קפדן כשאני מצלם, אני בונה את הפריים בקפידה וכן, אני חושב שהאסתטיקה חשובה. הדבר המצולם יכול להיות שיא הכיעור והתצלום המתקבל יכול להיות מאד מאד יפה, את זה אני מנסה לעשות. יחד עם זאת, אני שמח שאת רואה את הרבדים האחרים, כי אם לא, לא היה בעיני שום ערך לעניין.

אתי: יותר מזה, ככל שהתבוננתי יותר, התחושה הזאת התפוגגה לחלוטין. אני מרגישה שיש לך כישרון להוציא הרבה מאנשים, בסיטואציה לא הכי נדיבה. הדמויות נראות כמעט גזורות מרוב זה שהן יושבות כל כך טוב בתוך הפריים. אני מודה שצילומי פורטרטים זה הדבר שאני הכי פחות מתעניינת בו, תמיד אני רוצה להוציא את הבן אדם מהפריים ולראות מה קורה, אבל אצלך הרגישות לשפת גוף, לפחות לאנשים כמוני לא